

1 stærefix i minuttet

Små rygsække med GPS-loggere sladrer om stærens vaner. Forskning på vestjysk gård skal gøre os klogere på stærens alvorlige tilbagegang.

Kortet på computerskærmen viser stærens positioner med et minuts mellemrum. Foto: Helge Røjle Christensen.

"Se her, Peder!" Henning Heldbjerg har sat kablet fra en GPS-logger ind i sin bærbare computer. GPS-loggeren har siddet som en lille rygsæk på en stær. Et kort med røde streger og fix-punkter for fuglens placering hvert eneste minut toner frem på skærmen. "Der er data fra de sidste 30 timer", konstaterer Henning med tilfredshed. Det har ellers været svært at få de små

rygsækkes batterier til at holde mere end et døgn, og jo længere tid, jo flere informationer om fuglens færden i landskabet.

Peder Thellesen kigger med. Det er hans stære, der undersøges. 14 par har han stadig i kasserne på sit kvægbrug i Hjortkær nord for Bramming i Vestjylland. Engang var der nærmest dobbelt så mange, men det kommer vi tilbage til.

Rygsæk på tre gram

Henning Heldbjerg er biolog i DOF og i gang med et Ph.d. projekt om, hvordan data fra DOF's mange frivillige fugletællere kan bruges i videnskabelig forskning (læs mere side 18).

Stær med GPS-logger på ryggen. Foto: Tony Fox.

En del af projektet går ud på at overvåge stærene på Peder Thellessens gård med GPS-loggere. DOF's punkttællinger har vist, at stæren i Danmark er gået tilbage med 60 procent de sidste 40 år, men hvorfor? GPS-loggerne virker på den måde, at de hvert minut registrerer stærens position ned til få meters nøjagtighed. Af hensyn til fuglene må den lille rygsæk med loggeren højst veje fire procent af fuglens egen vægt. I tilfældet med stæren er det tre gram, så der kræves meget små batterier.

"Vi har indstillet den på 1 position, altså et fix i minuttet, fordi vi har brug for meget præcise positioner her omkring ynglepladsen. Når stærene senere spreder sig landskabet kan vi vælge at indstille GPS-loggerne til færre fix pr. minut, så holder batterierne længere", forklarer Henning Heldbjerg.

GPS-loggerne er ikke sendere. De registrerer fuglens positioner, men fuglen med rygsækken skal genfanges, før man kan indhente data. Derfor står Henning og Peder klar med nettene, når stærene kommer med føde til ungerne i kasserne på gården i Hjortkær. Stærene fanges enten i kassen eller med spejlnet.

Hanner med overraskelser

Det er velkendt, at stærehunnerne overnatter i kassen, mens ungerne er små, men hvad med hannerne, hvor er de om natten? Det afslører GPS-loggerne også. Data fra en hanstærs færden det sidste døgn kommer nu op på skærmen:

"Det var ligegodt... Det havde jeg ikke regnet med", lyder det fra Peder.

De røde fixpunkter og streger viser, at hannen er fløjet flere kilometer til et overnatningssted og målrettet tilbage igen tidligt om morgenen. Data fra andre hanners rygsække viser samme adfærd. De flyver temmelig langt til et sikkert overnatningssted hver især, men vælger altså ikke kollektiv overnatning her i yngletiden.

Halvering af bestanden

Peder Thellessen har omhyggeligt fulgt stærebestanden på sin gård siden starten af 1970'erne. Til at begynde med var der 27 stærekasser på gården, og de var alle sammen optaget!

Sådan var det i en lang årrække indtil for omkring 10 år siden. Peder husker, at der

Henning Heldbjerg ved "kommandocentralen", hvor han kan følge stærenes fodring via webkamera. Foto: Helge Røjle Christensen.

Stærebestanden er mere end halveret i Danmark. Men hvorfor? Foto: Helge Røjle Christensen.

var en mår på gården på det tidspunkt, men tilbagegangen er fortsat, også efter at måren er forsvundet. I år er bestanden helt nede på 14 par, altså næsten en halvering. Måske kan kortene på computerskærmen også give en forklaring på den udvikling?

Henning peger på kortet med data fra en hunstær: "Det er helt tydeligt, at hun henter føde på Peders græsmarker, hvor der stadig går køer. Og så flyver hun ofte lidt mod vest til en fold med heste. Der kan hun hurtigt finde føde til ungerne", siger han.

Dyrene forsvinder på landet

På landsplan er stæren gået tilbage med 60 procent de sidste 40 år, hvor Dansk Ornitologisk Forening har lavet punkttællinger. Det er data fra de frivillige fugletælleres mangeårige tællinger, som Henning Heldbjerg nu fordyber sig i gennem Ph.d.-projektet. Og samtidig lægges ny viden ovenpå med undersøgelsen af stærene hos Peder Thellessen.

"Stæren er nærmest forsvundet nogle steder på øerne, mens den klarer sig bedre

Peder Thellessen i gang med at farvemærke en af de ynglende stære på gården. Foto: Tony Fox.

Henning Heldbjerg med en af de små GPS-loggere, som kun vejer tre gram. Foto: Helge Røjle Christensen.

Fra frivillige til forskning

"Citizen Science Based Bird Population Studies"

Det er titlen på Henning Heldbjergs tre-årige projekt, den første erhvervs Ph.d. i DOF's historie.

"Citizen Science" er forskning, hvor data indsamles af amatører og viderebearbejdes af professionelle forskere. I det her tilfælde er "amatørerne" de flere hundrede fugletællere, som har lavet punkttællinger for DOF.

Her kan man naturligvis diskutere ordet amatører, for mange af de frivillige aktive feltornitologer er sikkert mindst lige så dygtige til at kende fuglene, som de forskere, der arbejder videre med tællingerne. Men det er en anden historie...

Henning Heldbjergs Ph.d. fokuserer især på fuglearter i tilbagegang i det danske landskab. Målet er at finde forklaringer på tilbagegangen ved at analysere data fra punkttællingerne og kombinere det med moderne forskningsmetoder. Dermed kan data fra amatørerne løftes til forskning af høj kvalitet og samtidig vise veje til at maksimere potentialet i "Citizen Science" i fremtiden.

Projektet er finansieret med bidrag fra Innovationsfonden, Aage V. Jensen Naturfond og 15. juni Fonden. Vejledere er professor Tony Fox og seniorforsker Peter Sunde fra Institut for Bioscience, Aarhus Universitet.

i dele af Jylland, hvor der er flere husdyr i landskabet", siger Henning Heldbjerg.

Men også på egnen omkring Peders gård i Hjortkær er de fleste dyr efterhånden forsvundet fra landskabet. De sidste ti år er udviklingen gået stærkt. Køerne i de stadigt større konventionelle besætninger står på stald hele året. I stedet for græssende dyr domineres landskabet af store marker med korn og majs.

"Da det lokale ostemejeri skulle lave en reklamevideo, blev jeg spurgt, om de måtte låne mine køer", fortæller Peder.

"De havde lavet optagelser med en af de store lokale mælkeproducenter, men ville gerne have billeder af ham udendørs på marken sammen med nogle køer. Hans egne køer går jo indendørs, så det endte med, at han gik rundt her mellem mine køer, mens de filmede ham"

"Det synes jeg var lidt forkert, også fordi hans køer er sortbrogede og mine er røde" bemærker Peder.

Stære på alle kanaler

Også stærene er stjerner i en lokal video. Ved flere af kasserne på Peders gård er der opsat små web-kameraer som en del af projektet.

Inde på gården har Henning Heldbjerg en mindre kommandocentral, hvor han kan følge fodringen i kasserne på computer-skærme og skifte mellem de forskellige kameraer. Der er stære på alle kanaler!

"Forhåbentlig når vi frem til et klarere billede af, hvad der kræves af landskabet, for at stæren kan trives og yngle", siger han.